

DE WATER

WATERBELEID EN -BEHEER IN UITVOERING, MEI 2006, NUMMER 115

NIEUWS, ACHTERGRONDEN, MENINGEN

- 4** Pilotprojecten maken KRW tastbaarder
- 7** Rechter beslist over grondwaterwinning DSM Gist
- 12** 'Niets doen' in Zwanenwater vraagt om daadkracht
- 14** Water sturend in het diepste putje van ons land

COLOFON

DE WATER is een uitgave van het Directoraat-Generaal Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat in samenwerking met de uitvoeringsorganisatie Nationaal Bestuursakkoord Water (IPO, VNG, Unie van Waterschappen en de ministeries van V&W, VROM en LNV). Het magazine geeft nieuws, achtergronden en meningen over het actuele waterbeleid en de uitvoering daarvan en bericht over activiteiten in het kader van

De in dit blad gepubliceerde meningen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs het beleid van de hierboven genoemde organisaties. Geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen uit De Water is toegestaan, mits met bronvermelding.

REDACTIE:

Redactie: Rob Bijnsdorp (BCP), Ine Bruijns (BCP), Moniek Löffler (RIKZ), Kees Poot (DWW), Saskia Ras (DGW), Robert-Jan Schoonenboom (DGW), Maartje Thijssen (waterschap Brabantse Delta), Inka Vogelaar (Unie van Waterschappen), Wim van Wijk (BCP), Ingrid Zeegers (RIZA).

FOTOGRAFIE:

inZicht, fotografie en advies, tenzij anders vermeld.

BASISONTWERP:

Eindeloos, Den Haag.

DTP:

Eurostaq, Amsterdam.

DRUK:

Antilope, Lier (België).

REDACTIEADRES EN ABONNEMENTENADMINISTRATIE:

Bijnsdorp Communicatie Projecten (BCP), postbus 194, 1000 AD Amsterdam.
Telefoon: (020) 320 82 60, e-mail: info@bcp.nl.

De digitale versie van De Water is te vinden op <http://projecten.nederlandleeftmetwater.nl> onder 'nieuws'.

ISSN: 0926-3462.

Dit magazine is gedrukt op chloorvrij papier.

Staatssecretaris bezoekt Louisiana

Om een indruk te krijgen van de schade die een grootschalige overstromingsramp in stedelijk gebied kan veroorzaken, heeft staatssecretaris Melanie Schultz van Haegen eind maart een bezoek gebracht aan de gebieden die vorig jaar zijn getroffen door de orkanen Katrina en Rita. Tegelijkertijd wilde zij met dit bezoek de aandacht in de VS vasthouden voor de Nederlandse expertise op het gebied van hoogwaterbescherming. De staatssecretaris leidde een delegatie, die bestond uit vertegenwoordigers van de ministeries van Verkeer en Waterstaat en Binnenlandse Zaken en van het Netherlands Water Partnership. De delegatie bezocht de staat Louisiana en de stad New Orleans.

Op de eerste dag van het tweedaagse bezoek is met een helikopter over het gebied gevlogen en zijn enkele zwaar getroffen wijken van New Orleans bezocht. Op het programma stonden verder besprekingen met het US Army Corps of Engineers en met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. Ook is gesproken met Don Powell, voorzitter van de commissie die de federale geldstromen dirigeert naar de drie meest getroffen staten Alabama, Mississippi en Louisiana.

De tweede dag vertelde het *Department of Transportation and Development* van Louisiana hoe de ervaringen van orkaanseizoenen 2005 worden verwerkt in de rampenplannen en de herstelplannen voor het kustgebied van Louisiana en New Orleans. In het *Joint Field Office* kreeg de delegatie een indruk van de bijdrage die de federale overheid geeft aan het herstel van de regio en van de rol die het nationale verzekeringsprogramma (*National Flood Insurance Program*) speelt bij het beperken van de overheidsrisico's.

Hoewel slechts een klein deel van het getroffen gebied is bezocht, was de delegatie diep onder de indruk van de schaal van de verwoesting. Ook is men zich bewust geworden van de complexiteit van de discussie over het herstel van de regio: de samenleving moet zo snel mogelijk weer op orde worden gebracht, maar ook moet ervoor worden gezorgd bij toekomstige orkanen het aantal slachtoffers en de schade te beperken.

Er is afgesproken te onderzoeken hoe kennis over het beheer van kustgebieden kan worden uitgewisseld. Verder zal Nederland meedenken over integrale plannen voor bescherming en ontwikkeling van het kustgebied in Louisiana en gaan omgekeerd Amerikaanse experts meedenken over grootschalige evacuaties in Nederland.

MEER INFORMATIE:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat,
Hans Balfort,
hans.balfort@minvenw.nl

FOTO: HANS BALFOORT

STAATSSECRETARIS IN NEW ORLEANS

FOTO VOORPAGINA: DE ZUIDPLASPOLDER.

ZIE PAGINA 14.

GRATIS ABONNEMENT OP DE WATER

U wilt op de hoogte worden gehouden van ontwikkelingen in het waterbeleid en -beheer en de campagne Nederland leeft met water? Vul dan de bon in voor een gratis abonnement en stuur deze gefrankeerd naar: De Water, postbus 194, 1000 AD Amsterdam. U kunt de gegevens ook per e-mail sturen naar: info@bcp.nl

BEDRIJF/INSTELLING

AFDELING

NAAM

ADRES

POSTCODE EN WOONPLAATS

E-MAILADRES

FES-geld voor waterinnovatie Haaglanden

De regio Haaglanden heeft 3 miljoen euro subsidie gekregen om op innovatieve manier de wateroverlast aan te pakken. Met dit geld wordt een kennis- en een proeftuinenprogramma opgezet. De subsidie maakt deel uit van de 141 miljoen euro die het kabinet in het Fonds Economische Structuurversterking (FES) heeft gestort voor innovatieprogramma's en onderzoeksprojecten.

Dat in Haaglanden innovatieve maatregelen nodig zijn, is de laatste jaren meermalen gebleken tijdens perioden met extreme regenval. Met de traditionele methoden kon het regenwater niet altijd snel genoeg worden afgevoerd of opgeslagen. Oorzaak is een combinatie van het plotselinge grote aanbod van water en de vele bebouwing, waardoor er onvoldoende ruimte is om het regenwater op te vangen in de bodem of in opslagbekkens. Overstromingen en economische schade waren het gevolg. Het project 'Ruimte voor water én economische ontwikkeling in Haaglanden' moet hiervoor een oplossing vinden.

Aan het kennisprogramma doen het Stadsgewest Haaglanden, het Hoogheemraadschap van Delfland en de provincie Zuid-Holland mee en verder kennisinstituten (onder andere Delft Cluster, universiteiten, Alterra), de programma's 'Leven met Water' en

'Habiforum', adviesbureaus en consultants. Bij de ontwikkeling van kennis gaat het niet alleen om technische kennis, maar bijvoorbeeld ook om kennis over vernieuwende bestuurlijke en financiële arrangementen. Het programma, dat tot 2010 loopt, zal de innovatieve ontwikkeling op wetenschappelijk wijze ondersteunen en ook een rol spelen bij het overdragen van de opgedane kennis en ervaring naar andere regio's in Nederland en het buitenland.

Inmiddels zijn enkele projecten opgezet die als proeftuin gaan dienen voor innovatie. Zo wordt voor het stedelijk gebied van Den Haag bekeken of de problemen van een dichtbebouwde buurt zijn op te lossen op het grondgebied van de buurgemeente, in dit geval Rijswijk. In het Westland wordt onderzocht op welke manier bij de reconstructie van een kassengebied tegelijk waterbergend vermogen is te creëren en voor Midden Delfland worden met boeren plannen uitgewerkt om hun weilanden tijdelijk beschikbaar te stellen als waterberging. In ruil voor deze blauwe dienst krijgen zij dan een vergoeding.

MEER INFORMATIE:

Stadsgewest Haaglanden, Piet Houtenbos, P.Houtenbos@haaglanden.nl

Weinig steun voor kustuitbreiding voor woningbouw

De provincie Zuid-Holland ziet meer in kustuitbreiding ten behoeve van natuur, landschap, toerisme en recreatie dan in grootschalige woningbouw. Dat blijkt uit de tussenrapportage van de verkenning naar kustuitbreiding tussen Scheveningen en Hoek van Holland, die voortvloeit uit de motie-Geluk. Staatssecretaris Schultz van Haegen van Verkeer en Waterstaat en minister Dekker van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu hebben de Tweede Kamer hierover onlangs geïnformeerd. Uit de verkenning blijkt ook dat kustuitbreiding geen voorwaarde is om de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen.

In de verkenning is tot nu toe gekeken naar financiële haalbaarheid ("rood voor

groen") van de mogelijke kustuitbreiding. Hieruit blijkt dat er twijfel is of woningbouw in een kustuitbreiding noodzakelijk en gewenst is, gelet op de verwachte afnemende behoefte aan woningen na 2020. Meer steun is er voor kustontwikkeling die natuur, landschap, toerisme en recreatie mogelijk maakt. De provincie Zuid-Holland voert daarom een aanvullende verkenning uit naar tekorten in dergelijke voorzieningen. Het provinciaal bestuur zal keuzes maken over hoe die tekorten het beste kunnen worden opgevangen.

De verkenning naar mogelijke kustuitbreiding komt voort uit een motie van het toenmalige Tweede Kamerlid Geluk, die de regering in het najaar van 2003

verzocht de mogelijkheden van een integrale, multifunctionele, duurzame en gefaseerde kustuitbreiding te onderzoeken. Ook nut, noodzaak, maatschappelijk draagvlak, de mogelijkheid van een PPS-constructie en een maatschappelijke kosten-batenanalyse maken deel uit van het onderzoek. Deze aspecten zullen in de verkenning nog verder worden uitgewerkt aan de hand van de keuzes die de provincie Zuid-Holland zal maken.

Het eindrapport van de verkenning zal naar verwachting in het najaar van 2006 aan de Tweede Kamer worden gestuurd.

MEER INFORMATIE:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Water, Dick Verploegh, dick.verploegh@minvenw.nl

Waterbrochure voor nieuwe colleges

Het cluster Water en de stad van het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) heeft eind maart alle gemeentebesturen een brochure gestuurd met de titel: Water hoog op de lokale agenda? Nu in alle gemeenten waar onlangs verkiezingen zijn geweest nieuwe colleges zijn aangetreden, brengt het LBOW de relatie tussen water en andere gemeentelijke thema's onder de aandacht van gemeentebestuurders. De brochure maakt burgemeester en wethouder bijvoorbeeld opmerkzaam op het wetsvoorstel gemeentelijke watertaken. Zodra dat voorstel tot wet is verheven, vervalt het rioolrecht en komt er een nieuwe bestemmingsheffing voor in de plaats. Gemeenten kunnen die gebruiken om al hun watertaken – dus niet alleen het onderhoud van het riool – te bekostigen. Verder maakt de brochure de gemeenten attent op het bestaan van 'gemeenteambassadeurs water' die onlangs zijn aangesteld. Zij moeten gemeenten betrekken bij de implementatie van Waterbeleid 21e eeuw en de Europese Kaderrichtlijn Water. Om waterschappen en provincies op de hoogte te stellen van de verzending aan 'hun' gemeenten, ontvangen ook zij de brochure.

ILLUSTRATIE UIT DE BROCHURE

MEER INFORMATIE:

Rijkswaterstaat RIZA, Ireen Röling, tel. (0320) 29 88 37, I.Röling@riza.rws.minvenw.nl. De brochure is te downloaden van www.vng.nl en www.kaderrichtlijnwater.nl

FOTO: WATERSCHAP BRABANTSE DELTA
STUW IN DE MOLENBEEK

Pilotprojecten maken KRW tastbaarder

De handreiking voor het systematisch afleiden van doelen en verkennen van maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water is goed bruikbaar. Maar met een benadering vanuit het gezond verstand kom je ook een eind. De KRW vraagt van gemeenten extra inspanning. Daar staat meer invloed op het vaststellen van ecologische doelen tegenover. Dat zijn enkele conclusies uit zeven pilotprojecten over de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water.

De Europese Kaderrichtlijn Water wil dat de lidstaten vóór 2009 per stroomgebied een beheersplan opstellen dat uitzicht biedt op een goede ecologische toestand van de wateren in 2015. Waterschappen en gemeenten moeten – onder regie van provincie en rijk – allereerst voor het eigen gebied ecologische doelen bepalen en de maatregelen kiezen om die te bereiken. Veel bestuurders vinden dat moeilijk. Ze hebben veel vragen en zijn bang zich vast te leggen op maatregelen die veel geld kosten en maatschappelijke weerstand kunnen oproepen. Om te voorkomen dat die bestuurlijke aarzeling ertoe leidt dat Nederland niet op tijd aan zijn verplichtingen voldoet, heeft het Coördinatiebureau Stroomgebieden Nederland vorig jaar naar pilotprojecten gezocht. Het kwam tot zeven initiatieven rond verschillende watertypen, die elk representatief zijn voor een veel groter gebied.

Resultaten

Uit de rapporten over de pilots blijkt dat de KRW-handreiking voor het systematisch afleiden van doelen en het verkennen van maatregelen goed bruikbaar is. Problemen doen zich voor wanneer er gebrek is aan specifieke gegevens

en bij onduidelijkheid over landelijke of Europese normen, of wanneer begrippen niet eenduidig zijn gedefinieerd, zoals de term *significant effect*. De problemen voor bestuurders concentreren zich rond vragen over de toedeling van kosten, de regionale afstemming en wat uiteindelijk de werkelijke bestuurlijke ruimte zal zijn om 'ja' of 'nee' te zeggen tegen bepaalde maatregelen.

Zonder de andere pilots tekort te willen doen, vallen twee projecten op, die naast technische exercities ook op bestuurlijk niveau verrassende resultaten laten zien: het stedelijk water in Roosendaal en het meer De Leijen in Friesland.

Stedelijk water in Roosendaal

Bij de provincie Noord-Brabant bestaat het onbehaaglijke gevoel dat de Kaderrichtlijn Water bij de gemeentebesturen te weinig leeft. 'Dat kan een keer fout gaan', zegt beleidsmedewerker Stedelijk Waterbeheer Ewoud van den Berg, 'want in het nieuwe waterbeheer hebben gemeenten veel meer taken dan alleen de zorg voor het riool. Ook de lokale besturen moeten akkoord gaan met de ruimtelijke en inrichtingsmaatregelen die voor hun gebied in de stroomgebiedbeheersplannen worden vastgelegd.'

De provincie was dus onmiddellijk in voor de uitvoering van een pilot waarin vooral de doelen en maatregelen voor het stedelijk water zouden worden verkend. De keuze viel op Roosendaal. Dwars door die stad loopt de Molenbeek, een waterloop waaraan weinig natuurlijks is te herkennen. De beek is behoorlijk representatief voor veel waterlopen in het Maasstroomgebied. De gemeente Roosendaal had al plannen om haar stedelijk water flink op te waarderen, dus dat klikte. De provincie, waterschap Brabantse Delta en de gemeente wierpen zich gezamenlijk op het stap-voor-stapproces van het vaststellen van de status van de Molenbeek, het afleiden van de ecologische doelen en het bepalen van de opgave om die doelen te bereiken. Ze deden dat op basis van de afspraak dat nog niet zou worden gesproken over de kostenverdeling. De conclusie van de verkenning was dat de beek nooit meer natuurlijk zal zijn. Wat restte was het inventariseren van mogelijke maatregelen op het gebied van inrichting en herstel, grondwater en het terugdringen van emissies, om van de beek te maken wat er ecologisch gezien nog van te maken is. In KRW-termen is dat het Goede Ecologisch Potentieel, kortweg GEP.

Tandje erbij

De gemeente dacht al een aardig plan te hebben voor het opwaarderen van het stedelijk water, maar door de exercitie met ecologische doelen bleek dat ze er nog een tandje bij zal moeten zetten om aan de eisen van de KRW te kunnen voldoen. Een pittige leerervaring voor het bestuur en de ambtelijke medewerkers. Senior-projectleider Pierre Backx herinnert zich hoe hij aan het begin van het traject in een workshop aan tafel zat bij een paar ecologen van waterschap Brabantse Delta en Arcadis. 'Ik heb een civiel-technische opleiding en ik begreep helemaal niets van wat die mannen zeiden. Ze hadden het over macrofauna, fytobenthos en meer van dat soort zaken. Ik heb er echt tijd aan moeten besteden om me de belangrijkste begrippen een beetje eigen te maken. Want je kunt wel onderling afspreken dat alle bestuurlijke partijen deelnemen op basis van gelijkwaardigheid, maar wanneer je niet mee kunt praten, sta je toch min of meer buiten spel.' Deze ervaring sluit aan bij een van de belangrijke leerpunten uit deze pilot: de gemeentelijke organisatie is niet goed toegerust om in de KRW te participeren. Backx: 'Liepen de contacten met bijvoorbeeld het waterschap altijd via de afdeling riolering, voortaan worden ook de mensen van ruimtelijke ordening en milieu aangesproken. Dat betekent dat we binnen de gemeente dwarsverbindingen moeten maken tussen die beleidsvelden.' Steven Adriaansen, wethouder ruimtelijke ordening en milieu, noemt een andere les: 'Je mag als gemeente de gevolgen van de KRW niet onderschatten. De richtlijn maakt water tot wezenlijk onderdeel van het ruimtelijk beleid. Dat vraagt een extra inspanning, maar de gemeente krijgt daar ook iets voor terug, namelijk meer invloed op het vaststellen van ecologische doelen in relatie tot het maatschappelijk en economisch draagvlak. Om daarmee goed te kunnen omgaan is het belangrijk dat je in de KRW een kans ziet om aan de toekomst te werken en dat je jezelf niet tot slachtoffer van de KRW bestempelt.'

Friese boezem – De Leijen

Het meer De Leijen, even ten noordwesten van Drachten, heeft een paar flinke problemen. Het water is ondiep en troebel en er groeien vrijwel geen waterplanten. Algen worden niet weggegraasd door watervlooien, want die zijn allang ten prooi gevallen aan de brasem die in veel te grote aantallen voorkomt. Vanuit het omringende weidegebied – en tot voor kort ook uit overstorten van een niet gescheiden rioleringstelsel – spoelen voedingsstoffen het meer in. De rioolwaterzuiveringsinrichting in Drachten presteert bovendien te weinig.

De provincie, Wetterskip Fryslân en de gemeenten Tietjerksteradeel en Smallingerland die een deel van De Leijen binnen hun grenzen hebben, zagen een paar jaar geleden hun kans schoon om de kwaliteit van het meer te verbeteren. Ze meldden De Leijen aan als deelnemer aan het Europese project NOLIMP. 'In dit project werken enkele landen rond de Noordzee samen op het gebied van de implementatie van de KRW. Het is sterk praktijkgericht en voor de medefinanciering van maatregelen is Europees geld beschikbaar', vertelt provinciaal beleidsmedewerkster Jesler Kiestra.

Maatregelen

Binnen de kortste keren zetten de waterbeheerders een aantal maatregelen op een rij, waarvoor je geen ingewikkelde procedures hoeft te doorlopen om te weten dat ze bijdragen aan de waterkwaliteit. Machiel de Vries van Wetterskip Fryslân noemt er een paar waarvan de uitvoering is begonnen of die zelfs al gereed zijn. 'We zijn begonnen met het wegvangen van de overvloed aan brasem. Er is een zuiveringsmoeras aangelegd, waar we het water doorheen leiden dat vanuit de polders in het meer komt. Om de groei van waterplanten te bevorderen, is de zuidelijke oever van De Leijen met palenrijen beschermd tegen golfslag. In de komende jaren zal de rwzi in Drachten sterk worden verbeterd. En op eilandjes in het meer komen toiletvoorzieningen met een eigen zuiveringsinstallatie (IBA).'

Wetterskip Fryslân hield bovendien bijeenkomsten met de bevolking en maatschappelijke sectoren. Dat leverde enthousiasmerende initiatieven op, onder meer van enkele agrarische ondernemers die hun bedrijf beschikbaar stelden voor een proef met een gesloten watersysteem. In de dorpen De Tike en Rottevalle is het regenwater afgekoppeld. De plaatselijke basisschool heeft een grote buffertank onder de

FOTO: WETTERSKIP FRYSLÂN
BRASEM VANGEN IN DE LEIJEN

speelplaats laten ingraven waarin het regenwater verdwijnt. Op een metertje in de gang tussen de klaslokalen is te zien hoeveel water in de tank staat. Dat maakt kinderen extra waterbewust, want met dit water spoelen ze de wc's door.

Van onderop

Deze situatie rond De Leijen bood een unieke kans om in een pilotproject uitkomsten van de voorgeschreven stappenprocedure van de KRW te vergelijken met een benadering die direct begint bij gezond-verstandmaatregelen. De KRW-systematiek plaatste de Friese waterbeheerders voor afwegingen die ze nog niet eerder hadden gemaakt, zoals het laten fluctueren van het waterpeil. Maar spelen met het peil is geen optie, want De Leijen is onderdeel van de gehele Friese Boezem. Een wél genomen maatregel als 'afkoppelen van regenwater' scoorde daarentegen volgens de KRW-systematiek een verbetering van niet meer dan één procent. In een

kosten-batenanalyse zou deze maatregel het niet hebben gehaald. Maar volgens Date de Vries, beleidsmedewerker Water van de gemeente Smallingerland, is juist deze maatregel goud waard geweest. 'Afkoppeling is een onderwerp dat je in gesprek brengt met de bevolking. Door te communiceren over regenwater, het riool en het hele verhaal dat eraan vastzit, ontstond bij de burgers als vanzelf begrip en ook draagvlak voor het totaal aan maatregelen.'

Deze bevinding spoort met het pleidooi van de gemeentelijke betrokkenen bij het project in Roosendaal: 'Laten we het alsjeblieft zo concreet en eenvoudig mogelijk houden.'

RB

MEER INFORMATIE:

Gemeente Roosendaal, Pierre Backx, p.backx@roosendaal.nl

Wetterskip Fryslân, Machiel de Vries, mdevries@wetterskipfryslan.nl

Beleidslijn grote rivieren vastgesteld

Het kabinet heeft een nieuwe beleidslijn voor het rivierengebied vastgesteld, die de veiligheid waarborgt én kansen biedt voor innovatieve ruimtelijke ontwikkelingen. Deze 'Beleidslijn grote rivieren' is bedoeld om plannen en projecten in de uiterwaarden te beoordelen. Onder strikte voorwaarden komen er meer mogelijkheden voor wonen, werken en recreëren in het rivierbed. De voorwaarden betreffen de afvoercapaciteit van de rivier: nieuwe activiteiten mogen de afvoer niet hinderen en geen belemmering vormen voor toekomstige verruiming van het rivierbed. Voor burgers en bedrijven die zich in het rivierbed vestigen geldt dat eventuele schade als gevolg van hoogwater voor eigen rekening is.

Na het hoogwater in de rivieren in 1993 en in 1995 werd duidelijk dat het water in de rivier veel meer afvoercapaciteit nodig had. Veel ruimte was in de loop der tijd verloren gegaan door bebouwing en andere obstakels. Daarom legde de overheid in 1997 bouwactiviteiten in het rivierbed sterk aan banden. Maar dat beperkte de regionale ontwikkelingsmogelijkheden, en de aanpak

werd naderhand als te restrictief ervaren. Dit leidde tot aanpassing van het beleid. De nieuwe beleidslijn maakt het mogelijk om bestaande bebouwing in het rivierbed een nieuwe bestemming te geven, waardoor leegstand wordt voorkomen. Daarnaast blijven delen van het rivierbed voorbehouden aan riviergebonden ondernemingen, zoals overslagbedrijven, scheepswerven en jachthavens. Ander gebruik is alleen mogelijk als er op andere locaties meer ruimte voor de rivier wordt gecreëerd. Afgelopen najaar hebben de bewindspersonen van VenW en VROM al vijftien locaties benoemd voor experimenten met innovatieve bouwvormen in het rivierengebied. Als voorwaarde geldt dat de bouwwijze is aangepast aan de dynamiek van het water, bijvoorbeeld drijvende woningen of bouwen op palen. Een andere eis is dat de ruimte voor de rivier moet toenemen. Winst voor de rivier dus én het gebied krijgt een nieuwe economische impuls.

MEER INFORMATIE:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Water, Tina de Vries, tina.de.vries@minvenw.nl

Rattenvangers leiden Duitse collega's op

Waterschap Roer en Overmaas leidt medewerkers van het Duitse Wasserverband Eifel-Ruhr op tot rattenvangers. Op die manier wil het waterschap de stroom bever- en muskusratten indammen die vanuit Duitsland Limburg binnenkomt. Het waterschap spreekt van een pilot-project dat hopelijk navolging krijgt, omdat nergens in Duitsland aan de bestrijding van deze dijkenondermijners wordt gedaan. Via alle beken en riviertjes die de grens oversteken, komen veel van die ratten in Nederland terecht..

Volgens het waterschap heeft men de burens kunnen overtuigen van de noodzaak om iets aan de bestrijding van bever- en muskusratten te gaan doen,

met een verwijzing naar de Kaderrichtlijn Water. Die stelt immers dat men in stroomgebiedverband geen problemen mag afwentelen op benedenstrooms gelegen gebieden. Maar ook omdat de ratten inmiddels een behoorlijke gatenkaas hebben gemaakt van sommige stuwdammen, zoals in de Jülicher Mühlenteich, lieten de Duitsers zich overtuigen van de noodzaak om de jacht te openen. De Nederlandse rattenvangers hebben hun Duitse collega's vangkooien geleverd. Verder leren ze hen oog te krijgen voor sporen in het veld die de aanwezigheid van ratten verraden. De officiële start van het gezamenlijke project vond op 2 mei plaats, maar al half maart begonnen de rattenvangers hun werk.

FOTO: WATERSCHAP ROER EN OVERMAAS

Nauwelijks een maand later waren de eerste tweehonderd bever- en muskusratten al gevangen.

MEER INFORMATIE: waterschap Roer en Overmaas, Harry Krowinkel, h.krowinkel@overmaas.nl

Rechter beslist over stoppen grondwaterwinning DSM Gist

Het is aan de rechter om te bepalen of DSM Gist in Delft mag stoppen met het oppompen van grondwater. De provincie Zuid-Holland, de gemeente Delft, het Hoogheemraadschap van Delfland en DSM Gist komen er onderling niet uit. Al bijna negentig jaar pompt de fabriek diep grondwater op om het te gebruiken als koelwater. DSM heeft aangegeven hiermee te willen stoppen. De overheden in de regio Haaglanden maken zich zorgen over de gevolgen: stijging van het grondwater en zelfs overlast. Ook de stabiliteit van waterkeringen kan worden aangetast.

De provincie, de gemeente, het hoogheemraadschap en DSM Gist willen van de rechter antwoord op dezelfde vraag: moet DSM Gist ook na de in de vergunning genoemde verplichte zes maanden doorgaan met het oppompen van grondwater? Hoewel iedereen het er over eens is dat de vergunning DSM een recht geeft om grondwater te onttrekken, en niet de plicht, verschillen de meningen over een logische overgangsperiode die het belanghebbenden mogelijk maakt om maatregelen te nemen.

DSM Gist en grondwater

Wie met de trein vanuit Den Haag Delft binnenkomt, rijdt over het fabrieksterrein van DSM Gist. In de verschillende fabrieksgebouwen worden onder meer ingrediënten voor de voedingsmiddelenindustrie geproduceerd. 'De Gist' is een begrip in Delft en heeft niet alleen een stempel gedrukt op de lokale economie, maar ook op de waterhuishouding in de regio. Al in 1916 begon de fabriek met het oppompen van grondwater, als koelmiddel voor industriële processen. De grondwaterhuishouding van de regio is afgestemd op permanente onttrekking van 13,5 miljoen kubieke meter (brak) water per jaar. Eind

2004 gaf DSM aan het oppompen van grondwater sterk te willen verminderen of zelfs te staken. Als reden noemde het bedrijf dat nieuwe technieken de koeling met grondwater minder nodig maken en dat bepaalde bedrijfsprocessen zijn beëindigd.

Effecten

Uit een verkennend onderzoek naar de effecten hiervan, uitgevoerd door vijf Delftse onderzoeksbureaus, blijkt dat de overheden bezorgd zijn over de gevolgen voor de waterkwantiteit en waterkwaliteit en over geotechnische effecten (bodenvorming, zetting). DSM wint het grondwater uit een watervoerende zandlaag. Daarboven ligt op veel plaatsen een dikke kleilaag. Zodra de pompen worden stilgezet, zal de waterdruk in de zandlaag toenemen. Als gevolg daarvan zal de infiltratie van grondwater uit deze kleilaag naar de diepere zandlaag afnemen, of zelfs omslaan in kwel. 'In een gebied van ongeveer 50 vierkante kilometer rondom DSM Gist zal de kwel- en infiltratiesituatie waarschijnlijk veranderen', aldus het rapport van de vijf bureaus. De grondwateroverlast zal hierdoor toenemen.

NIEUWBOUWWIJK LEIDSCHVEEVEN

Daarnaast kan het stopzetten van de winning effecten hebben op de waterkwaliteit. De grondwaterstroming in de watervoerende zandlaag zal veranderen, waardoor verontreinigingen in dat pakket zich in andere richtingen zullen gaan verspreiden. Bij kwel kunnen het grondwater en het oppervlaktewater hierdoor verontreinigd raken. Maar het effect naar tijd en omvang is nog niet goed bekend.

Het Hoogheemraadschap van Delfland ziet vooral risico's voor de stabiliteit van de waterkeringen. Job van Dansik, strategisch beleidsmedewerker: 'Kijk je naar de waterdruk in de diepere ondergrond, dan kan die bij volledige stopzetting toenemen met circa 10 meter in de directe omgeving van de onttrekking tot zo'n 1 meter onder hartje Den Haag. De druktoename werkt door in de stabiliteit van de grond. Dicht rond de onttrekking in Delft en Rijkswijk is dat effect het grootst.'

Overigens zien niet alle organisaties de effecten als negatief. Volgens natuurbeheerders biedt herstel van kwelstromen en dynamiek voor de natuur juist kansen. Stopzetten van de winning kan bijdragen aan het herstel van een natuurlijk watersysteem.

Tramtunnel

Hoewel alleen de Gemeente Delft partij is in de rechtszaak, worden veel meer gemeenten beïnvloed door de pompen van DSM Gist. De effecten van een gewijzigd pompregiem zullen ook merkbaar zijn in Rotterdam, het Westland, Midden Delfland, Voorburg-Leidschendam, Pijnacker-Nootdorp, Zoetermeer en Den Haag. Otto den Ouden, hoofd riolering en waterbeheersing van Den Haag, volgt de problematiek dan ook op de voet. 'Let wel, nu hebben we geen enkel probleem', benadrukt hij. 'Maar mocht de grondwateronttrekking worden verminderd of gestopt, dan zal dat grote gevolgen hebben voor Den Haag. De waterdruk op ondergrondse bouwwerken zal sterk toenemen. Denk aan de tramtunnel, die is daar niet op ontworpen. Kelders van woningen zullen eveneens last hebben van stijging van het grondwater. En ook in de nieuwbouwwijken zal de wateroverlast, die daar sowieso al een probleem is, toenemen.' Hij wijst op een kaartje op zijn beeldscherm. 'Het stoppen met pompen zal invloed

hebben op een gebied in een grote cirkel om DSM Gist heen. Van de kust in Den Haag tot in Rotterdam.'

Oplossingen

De vijf Delftse bureaus geven in hun verkenning drie mogelijke oplossingen aan om de negatieve effecten te voorkomen of te compenseren. De eerste gaat uit van voortzetting van de onttrekking, en het zoeken van een nuttige bestemming voor het onttrokken grondwater. Den Ouden kan zich hier helemaal in vinden. 'Denk aan warmtewinning, het grondwater heeft immers een constante temperatuur. Of aan gebruik als proceswater voor andere industrieën. We moeten zoeken naar innovaties, daar ligt volgens mij de sleutel voor de oplossing.' Van Dansik vult aan: 'Als een andere partij de onttrekking wil overnemen, lijkt dat een logische keuze. Onder voorwaarden is overigens ook DSM bereid de onttrekking als een dienst voort te zetten. Financiële dekking is één van de voorwaarden.'

Een andere oplossing is om de winning optimaal te verminderen. Voorwaarde is dat de effecten in de omgeving beperkt blijven. Dit kan bijvoorbeeld door op andere plaatsen kleine hoeveelheden grondwater te winnen.

De laatste oplossing is sluiting van de winning op termijn. Alle effecten zullen dan in volle omvang optreden en er zullen allerlei maatregelen moeten worden genomen om dit te voorkomen. De verkenning noemt het doel van deze oplossing 'duurzaamheid op lange termijn bewerkstelligen', iets waarmee Den Ouden het volstrekt oneens is. 'Als DSM Gist de pompen stopzet, dan moeten we allerlei voorzieningen treffen om ervoor te zorgen dat het droog blijft. We zullen geforceerd het grondwater moeten verlagen en misschien kelders moeten draineren. Al het water dat we oppompen, moeten we lozen op het oppervlaktewater. DSM Gist heeft al een voorziening liggen om te lozen op de Noordzee. Ik vraag me dan af wat het meest duurzaam is: geforceerd grondwater blijven onttrekken in Delft? Of op heel veel plekken geforceerde en dure maatregelen treffen, waarbij nog steeds grote hoeveelheden grondwater moeten worden opgepompt?'

Voorlopig verandert er niets in de grondwaterhuishouding. Totdat de rechter uitspraak doet, pompt DSM Gist het grondwater onverminderd op. De uitspraak moet uitwijzen hoe de kosten zullen worden verrekend. En hoewel alle partijen baat hebben bij een duidelijke en snelle uitspraak, zal de rechtszaak naar verwachting minimaal een jaar duren.

ML

MEER INFORMATIE:

Gemeente Den Haag, Otto den Ouden,
tel. (070) 353 36 04, o.denouden@dsb.denhaag.nl
Hoogheemraadschap van Delfland, Job van Dansik,
tel. (015) 260 83 35, jvandansik@hhdelfland.nl

Terwijl we ons achter hoge dijken veilig wanen, komt de vloed van onderen

Toelichting

Veel media-aandacht en daarmee ook de aandacht van politici gaat uit naar de directe gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging: de grotere kans dat rivieren of de zee het land overstromen. Marc Bierkens, hoogleraar hydrologie aan de Universiteit Utrecht bagatelliseert dit probleem niet, maar vindt dat wordt vergeten dat indirecte effecten – stijging van het grondwater – voor laag-Nederland en de randstad in het bijzonder net zo belangrijk zijn. De komende decennia, maar zeker binnen honderd jaar, zijn grote problemen te verwachten met grondwateroverlast, verzilting, bodeminstabiliteit en waterkwaliteit. Dit vraagt om een ruimtelijke inrichting die is gebaseerd op grondige kennis van het grondwatersysteem. Bierkens pleit voor een Nationaal Hydrologisch Planbureau dat aan de hand van sociaal-economische en hydrologische modellen met innovatieve inrichtingsvarianten komt, waarop provincies en gemeenten hun ruimtelijke ambities moeten afstemmen.

ANNELIES VERSTAND-BOGAERT
DIJKGRAAF WATERSCHAP REGGE EN DINKEL

Kennis is er al lokaal en regionaal

Alweer een planbureau erbij! En nog wel een dat op nationaal niveau hydrologische modellen moet ontwikkelen waar gemeenten en provincies vervolgens hun ruimtelijk beleid op moeten afstemmen. En waar haalt het bureau zijn kennis? Juist, bij de waterschappen en gemeenten. Voor hen is "de vloed van onderen" verre van een braakliggend terrein. De waterschappen in laag-Nederland zijn al volop in de slag met de vernietigingsproblematiek. In het hoge Twente hebben we de grondwatersystemen en -standen compleet in kaart gebracht. Die kunnen we ook gebruiken om, mede in relatie tot het oppervlaktewatersysteem, modellen te ontwikkelen die inzicht geven in de gevolgen van menselijke ingrepen en wijzigingen in omgevingsfactoren. Waterschappen en gemeenten werken steeds intenser samen om water in al zijn facetten op duurzame en innovatieve wijze te integreren in de ruimtelijke ontwikkeling. Water is anno 2006 erkend als een belangrijk ruimtelijk ordeningsprincipe. De kennis om daar inhoud aan te geven is er op lokaal en regionaal niveau. Kortom, het zal duidelijk zijn dat ik niet vermag in te zien wat een nationaal planbureau daaraan nog kan toevoegen.

STELLING

KAREN PON
ADVISEUR BMC

Te academisch

Het klinkt ferm en flink en Holland waardig. Maar wat moeten we nu toch met een compleet instituut voor ruimtelijke ordening die op grondwater is gebaseerd? We zijn niet eens in staat om met archeologische waarden rekening te houden. Ik vermoed dat dit idee te academisch is om tot leven te komen in de Nederlandse samenleving. Jaren geleden werd al gewerkt aan het in kaart brengen van de grondwaterstromen. Deze kennis bevindt zich in de archieven van onze provincies. Die zijn nu in staat om iets te doen met de

parate kennis. In het Proefproject Roosendaal (Brabant) is voorgesteld om de ontwatering als gemeentelijke taak en de afwatering als waterschapstaak te definiëren. Analoog aan een boer die zelf zijn land draineert en vervolgens het waterschap betaalt om dat water verder af te voeren naar zee. Helaas zijn deze voorstellen (nog) niet wettelijk verankerd. Als dat wel zo zou zijn, zouden gemeenten zich wel twee keer achter hun oor krabben alvorens een nieuwe ontwikkeling op een grondwatergevoelige plek te plannen.

RIEK BAKKER
DIRECTEUR BVR ADVISEURS

Geen nieuw instituut

Inhoudelijk heeft Bierkens helemaal gelijk. Het waterprobleem gaat verder dan alleen wat zichtbaar is. Nationaal hydrologische kennis moet behalve worden opgebouwd, en ook goed worden ingeplugd. Of dat nu weer in een eigen instituut moet, vraag ik me af. Zo langzamerhand hebben we voor alle sectoraspecten planbureaus. Dat is een devaluatie en dat wil zeggen dat de adviezen van deze clubs veel aan kracht inboeten. Is aanhaken aan het Ruimtelijk Planbureau niet een beter plan? Dan snijdt het mes aan twee kanten: én de hydrologische kennis komt boven tafel én de integratie met RO komt tot stand.

HENK TIESINGA
DIJKGRAAF WATERSCHAP ZUIDERZEELAND

Lippendienst

Het waterbeheer in Nederland, de delta van vier internationale rivieren, is georganiseerd in een hoofdwatersysteem (rivieren, natte hart en kust) en 26 regionale watersystemen. Een watersysteem is gedefinieerd als een met elkaar in verbinding staand oppervlakte- en grondwatergeheel in een door het water zelf begrensde gebied. Dit zijn stroomgebieden of dijkkringgebieden. Deze watersystemen hebben door klimatologische veranderingen te maken met toenemende bedreigingen c.q. kansen die zich vanuit vier richtingen voordoen. Vanuit het oosten een toenemende afvoer van water via de rivieren. Vanuit het westen een verhoogde zeespiegel. Van boven een toenemende neerslag die steeds

ongunstiger over het jaar verdeeld valt. Van onderen een toenemende grondwaterintensiteit. In mijn waterschap Zuiderzeeland is 40 procent van alle uitgemaakte water grondwater. Veelal kwelwater. Op veel plaatsen in laag Nederland is de situatie niet anders. De grondwaterproblematiek wordt beïnvloedt door de klimatologische veranderingen. Vaker situaties met te veel of te weinig grondwater. Hiervoor is te weinig aandacht. Ook hier geldt: wat het oog niet ziet, het hart niet deert. Het idee van een Nationaal Hydrologisch Plan bureau maakt nog eens duidelijk dat (grond)water regisserend moet zijn in de ruimtelijke ordening. Teveel is dit nog alleen lippendienst!

Helikopter inspecteert dijken Rijnland

Het gebruik van helikopters om dijken te inspecteren, begint gemeengoed te worden bij de waterschappen. In maart en april zijn de dijken van hoogheemraadschap Rijnland met behulp van een helikopter geïnspecteerd, maar de schat aan gegevens is nog niet verwerkt.

De helikopter was uitgerust met camera's en een laser die vanaf een hoogte van ongeveer 250 meter ontelbare punten op en aan de ongeveer 1000 kilometer dijken en kaden in het gebied tussen IJmuiden, Amsterdam, Gouda en Wassenaar aftastte. Dankzij deze techniek zijn het oppervlak en de hoogte van de waterkeringen nauwkeurig in kaart gebracht, inclusief bebouwing en de 'bekleding'. Daarnaast zijn hekken en bomen op foto en film vastgelegd, omdat het hoogheemraadschap precies wil weten waar die staan. Met name de wortels van bomen kunnen immers een zwakke plek veroorzaken in een waterkering.

De gegevens worden opgenomen in het beheerregister en de legger die alle informatie bevat over de staat waarin de waterkering verkeert, afgezet tegen de ideale situatie. Van deze gegevens

maakt Rijnland gebruik bij het onderhoud aan de keringen, bij het opstellen van verbeterplannen, het verlenen van vergunningen en het handhaven van de Keur. De inspecties met behulp van een helikopter zijn een aanvulling op de visuele controle op de grond die medewerkers van het schap elk jaar uitvoeren. De helikopters worden eens in de vijf jaar ingeschakeld.

Klachten van omwonenden over het lawaai van de laaghangende helikopter zijn er niet geweest; Rijnland schrijft dat toe aan de uitvoerige voorlichtingscampagne die aan de inspectie vooraf ging.

MEER INFORMATIE: Hoogheemraadschap Rijnland, Erwin Albrecht, tel. (071) 306 34 01, erwin.albrecht@rijnland.net

FOTO: DAAN ZUIJDERWIJK

Landschapsprijs voor waterberging

Het Hoogheemraadschap van Delfland heeft de landschapsprijs van Zuid-Holland gekregen voor het plan om in Midden Delfland weiland in te richten als waterberging. Als straks een vierde kade de weilanden omringt, is 34 hectare van de Woudse polder in staat om circa 800.000 kubieke meter water op te slaan. Inwoners van Midden-Delfland en Westland en ook bewoners van delen van Rijswijk hoeven dan minder beducht te zijn voor wateroverlast als er weer eens een flinke bui valt..

De Landschapsprijs Zuid-Holland is ingesteld door het provinciaal bestuur van Zuid-Holland en wordt sinds 1988 uitgereikt. In 2005 was het thema 'behoud en versterking van het vitale landschap

in onder druk staande gebieden'. De provincie koos het Hoogheemraadschap van Delfland uit de 49 inzenders, omdat het plan een 'belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het behoud en de toename van de kwaliteit van het Nederlandse landschap in Zuid-Holland'. Ook de totstandkoming van het plan speelde mee. De provincie is vol lof over de wijze waarop het hoogheemraadschap alle belanghebbenden in een vroeg stadium bij de planvorming heeft betrokken. Boeren, gemeenteambtenaren en belangenbehartigers van weidevogels, cultuurhistorie en archeologie hebben meegedacht. Dat heeft er toe geleid dat de aanleg begint als het broedseizoen van de weidevogels ten einde is, en dat de nieuw aan te leggen kade het histo-

risch slotenpatroon volgt. Halverwege 2007 zijn de werkzaamheden – die ook de bouw van een inlaatconstructie langs het boezemkanaal de Zweth inhouden – klaar en is de Woudse polder geschikt voor zijn taak. De nieuwe kade heeft dan de tijd gehad zich te 'zetten' en zal daardoor helemaal 'waterdicht' zijn. De prijs bestaat uit een boom, omgeven door een hekwerk met de tekst 'Ik verlaat licht, geur en geluid van mijn huis en betreed gang en kamers van de seizoenen'. De boom is geplant in het dorp 't Woud, halverwege De Lier en Delft.

MEER INFORMATIE: Hoogheemraadschap van Delfland, Xans Rodenburg, xrodenburg@hhdelfland.nl

Tungelroysebeek mét bochten, zonder zink

FOTO: WATERSCHAP PEEL EN MAASVALLEI

De Tungelroysebeek in Weert is zinkvrij. Waterschap Peel en Maasvallei heeft het afgelopen jaar ruim zeven kilometer beek en oevers afgegraven en daarmee de tweede fase van de schoonmaak van de beek afgerond. Daarbij is 24.000 kubieke meter vervuilde grond afgevoerd. Daarin zat behalve 15.000 kilo zink ook nog eens 550 kilo cadmium, die voor het overgrote deel afkomstig is van de zinkertsverwerkende industrie in Budel. Toen de lozingen van het zwaar vervuilde proceswater op de beek eenmaal waren gestopt, loonde het om te gaan

saneren. In 1999 is er een begin mee gemaakt. Inmiddels is iets minder dan de helft van de 34 kilometer lange beek onder handen genomen. In 2012 moet de klus in zijn geheel zijn geklaard. Tegelijk met de sanering krijgt de beek zijn oorspronkelijke loop terug. De wil om de beek te laten hermeanderen bestond al langer, maar het was wettelijk niet mogelijk om de soms ernstig vervuilde grond langs de beek te verplaatsen zonder tegelijk een sanering uit te voeren. Al met al is er op het grondgebied van de gemeente Weert zo'n 200.000 kubieke meter grond verplaatst, waarbij de 175.000 m³ schone grond deels is gebruikt om de oude rechtgetrokken beek te dempen en de nieuwe van een wisselend profiel te voorzien. Herinrichting en sanering van dit zeven kilometer lange stuk beek heeft bijna 5 miljoen euro gekost, waarvan iets meer dan de helft aan de sanering is uitgegeven.

MEER INFORMATIE: Waterschap Peel en Maasvallei, tom.heijligers@wpm.nl

Interdepartementaal Visoverleg ingesteld

Onlangs is een interdepartementaal overleg over vis (IDOV) ingesteld. Aanleiding zijn actuele thema's in beleid en beheer van water, visserij en natuur die om afstemming of samenwerking vragen. Op 6 april kwam het IDOV voor het eerst bijeen.

Al een jaar of vijftien bestaat er een interdepartementaal 'Zalmoverleg' voor de Nederlandse bijdrage aan het herstel van trekvispopulaties in Rijn en Maas. De doelstellingen van dit overleg zijn nagenoeg gehaald, maar intussen spelen er andere zaken rond vis. Vissen zijn tegenwoordig een belangrijke indicator voor de waterkwaliteit. De KRW beoordeelt de ecologische toestand van rivieren, meren en overgangswateren mede op basis van de visgemeenschap. Verder zijn sommige vissoorten zodanig zeldzaam of bedreigd dat ze zijn opgenomen in de Habitatrictlijn. Daarom is er behoefte om de uitvoering van

de natuur- en milieuverplichtingen uit de Europese richtlijnen in overeenstemming te brengen met het beheer van visbestanden. In eerste instantie beperkt dit zich tot de binnenwateren en de kustzone. Zodra de Natuurbeschermingswet ook van toepassing is op de exclusieve economische zone (EEZ), gaat het ook voor de Noordzee gelden.

In het IDOV hebben zitting de directies Natuur en Visserij van LNV, DG Water van VenW, vertegenwoordigers van Rijkswaterstaat, de Unie van Waterschappen, Sportvisserij Nederland, het Productschap Vis, Natuurmonumenten en Stichting Reinwater.

MEER INFORMATIE:

Rijkswaterstaat RIZA, Roy Buijse,
a.d.buijse@riza.rws.minvenw.nl

Onderzoek rampenstrategie Rijn en Maas afgerond

Het kabinet heeft laten onderzoeken welke maatregelen denkbaar zijn om de risico's van een overstromingsramp in het bovenrivierengebied te beheersen. Het onderzoek bracht kansrijke opties voor compartimenteren aan het licht, maar ook dat bij bestrijding van een overstromingsramp organisatorisch nog veel moet verbeteren. Nu het onderzoek is afgerond, volgt in de loop van het jaar een kabinetsstandpunt over een mogelijke strategie voor de rampenbeheersing.

Noodoverloopgebieden onderzocht

Om te beginnen zijn de commissievoorstellen voor noodoverloopgebieden in de Ooijpolder en de Rijnstrangen nader onderzocht. Dit vanwege de samenhang met het maatregelenpakket van de PKB Ruimte voor de Rivier. De gebieden bleken weinig effect op de veiligheid te hebben en de maatregel zou economisch niet rendabel zijn. Het kabinet heeft deze gebieden daarom vorig jaar laten afvallen als noodoverloopgebieden. Onlangs bleek het voorgestelde noodoverloopgebied in de Beersche Overlaat evenmin rendabel te zijn. Grotere gebieden inrichten als noodoverloopgebied is wel rendabel, maar langs de Rijn zouden deze ingrepen – omdat ze grensoverschrijdend zijn – strijdig

zijn met internationale afspraken.

Door een grote polder met behulp van binnendijken in twee of meer kleinere gebieden te verdelen, blijven de gevolgen bij een overstroming beperkt tot zo'n kleiner gebied. Dit 'compartimenteren' is kansrijk ten oosten van Den Bosch, bij het Amsterdam-Rijnkanaal ter hoogte van Tiel en op de grens met Duitsland. De optie om langs het hele bovenrivierengebied normen te verhogen, is weliswaar effectief voor de veiligheid, maar ook buitengewoon kostbaar; ongeacht of dit via rivierverruiming of dijkversterking gebeurt.

Centrale regievoering

Naast fysieke ingrepen zijn organisatorische maatregelen voor rampenbeheersing onderzocht. Hieraan blijkt heel wat te schorten. De centrale regievoering, coördinatie en aansturing zijn niet helder. De plannen zijn niet op orde en onvoldoende op elkaar afgestemd. Ook zijn er voorzienbare tekorten aan mensen en materieel, wat de logistiek van evacuatie, hulpverlening en fysieke noodmaatregelen ernstig in de weg staat. Wanneer deze tekortkomingen succesvol worden aangepakt, leveren noodmaatregelen zoals het leggen van zandzakken en strobalen wel een effectieve en rendabele

bijdrage aan de bestrijding van een overstromingsramp. Ook een betere internationale afstemming van organisatorische maatregelen is van vitaal belang. Internationaal blijkt overigens weinig zicht te zijn op extra maatregelen bovenop de maatregelen die al zijn afgesproken. Bovendien is het eventuele effect daarvan in Nederland gering.

Kennis verdiepen

De onderzoekers constateren leemtes in kennis die om verdere studie vragen. Zo is nog maar weinig bekend over de onderlinge beïnvloeding van dijkeringen bij overstromingen en over het verschijnsel piping, waarbij het water een dijk ondergraaft. Verder is meer inzicht gewenst in de fysisch maximale afvoer van de Maas, zoals die ook voor de Rijn is onderzocht. Ten slotte lijkt maatwerk per dijkkring, bijvoorbeeld door de aanpak van relatief zwakke plekken in dijken, een gunstig rendement te hebben.

MEER INFORMATIE: Ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Water, Sjoerd Hoonstra, sjoerd.hoonstra@minvenw.nl, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Crisis-beheersing, Nils Ligthart, Nils.Ligthart@minbz.nl

Schipbeek stap voor stap aangepakt

De Schipbeek krijgt steeds meer het karakter van de ecologische verbindingzone die hem in het Natuurbeleidsplan als functie is toebedeeld. Stap voor stap verandert deze 60 kilometer lange beek – die van oost naar west door Overijssel stroomt – van een ingesnoerde waterloop in een meer natuurlijke beek. Ter hoogte van Buurse zijn tal van oude beektakken weer op de hoofdstroom aangesloten. Bij stuwen in de buurt van Bathmen worden twee bypasses aangelegd. En de uitvoering van het plan om ter hoogte van Diepenheim over een lengte van twee kilometer natuurvriendelijke oevers en een bergingsgebied van anderhalve hectare aan te leggen, is net begonnen.

Waterschap Rijn en IJssel voert deze werkzaamheden bij het landgoed Nijenhuis en Westerflie samen met het aangrenzende waterschap Regge en Dinkel en de gemeente Hof van Twente uit. Uit het Europese Fonds voor regionale ontwikkeling komt een flinke subsidie. De natuurvriendelijke oevers, de plasbermen en de teruggelegde kades hebben tot doel de hoge afvoeren en sterke stroomsnelheden van de beek terug te brengen. Vooral na hevige regenval kan het in de Schipbeek, die een verhang kent van 32 meter, flink stromen. Behalve waterbeheerkundige verbeteringen beogen de ingrepen het vergroten van de landschappelijke en recreatieve aantrekkelijkheid van

de streek. De werkzaamheden maken deel uit van het integrale project *Genieten van water rond en d'rom Westerflie*.

MEER INFORMATIE:

Waterschap Rijn en IJssel,
Hans Bijen,
h.bijen@wrij.nl

‘Niets doen’ in Zwanenwater vraagt om daadkracht

Het Zwanenwater is een internationaal befaamd moeras in de duinen. In deze waterige wildernis kun je zomers bloemrijke hooilanden met honderdduizenden witte en paarse orchideeën bewonderen. Lepelaars komen speciaal uit Mauretanië over om er te broeden. Randvoorwaarde voor al dit moois is een goede waterstand. ‘Het gebied kent een ongestoorde waterhuishouding omdat er nooit drinkwater is gewonnen’, zegt Eric Menkveld, beheerder van Vereniging Natuurmonumenten. ‘Maar “niets doen” betekent zeker niet achteroverleunen. Om de natuur zo oorspronkelijk mogelijk te laten, voeren we een beheer van saneren, ontwikkelen en consolideren.’ Natuurmonumenten maakt zich sterk voor de “Noordboog”, waarin het Zwanenwater aansluiting krijgt bij de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer. Alleen op die manier kan de natuur in het Zwanenwater haar vleugels verder uitslaan.

Het Zwanenwater is ongeveer 600 ha groot en ligt aan de Noordzee tussen Callantsoog en Sint Maartenszee. Het dankt zijn naam aan de zwanen die er – nog niet eens zo heel lang geleden – werden gehouden ter decoratie van sjieke landgoederen. Nu, in 2006, lijkt het gebied een tijdloos eilandje van puurheid in een door mensenhanden ontworpen landschap. In het oosten wordt het begrensd door agrarisch land met strakke, kleurrijke bollenvelden. In het zuiden bevindt zich het Nucleair Onderzoeks Centrum (ECN), waarvan de schoorsteenpijp (en 's avonds ook de lichtbakken) prominent zichtbaar zijn in het Zwanenwater. Ten slotte grenst het Zwanenwater in het noorden aan recreatieve trekpleisters zoals de badplaats Callantsoog met daaromheen diverse campings. Maar voor wie dit moderne landschap eenmaal achter zich laat en zich heeft teruggetrokken achter de zandmuren van het Zwanenwater, ontvouwt zich een totaal andere wereld.

Straffe wind en heidevelden

Een wereld van een sluimerende woestheid met een enorme diversiteit aan planten en dieren. Naast heidevelden zijn er open duinen, bossen, poelen, moerassen, rietlanden, dotterbloemgraslanden, natte schraallanden en natte duinvalleien, moerasheide en veenbossen. Het is dan ook een paradijs voor tal van vogels, zoals lepelaar,

aalscholver, bruine kiekendief, blauwborst, rietzanger en sprinkhaanzanger. Ook komt er een indrukwekkend aantal vlinder- en insectensoorten voor. In totaal leven er meer dan 120 bedreigde plant- en diersoorten. Niet voor niets heeft het Zwanenwater sinds 1988 een speciale internationale status als beschermd wetland (Conventie van Ramsar).

Dat het gebied onderdeel is van het Waddendistrict, merk je gelijk aan het typische Waddensfeertje: door de noordelijke ligging aan zee waait er vaak een straffe wind die fijn, kalk- en ijzerarm duinzand heen en weer jaagt. Daardoor zijn er droge, kalkarme duinen ontstaan met uitgestrekte duinheide. Voor Eric Menkveld was de stap van natuurbeheerder in Drenthe naar de regio Noord Holland Noord – drie jaar geleden – dan ook niet zo groot als je zou denken. ‘Beide gebieden hebben op macroniveau veel overeenkomsten, zoals heide en droge duinen. Maar het Zwanenwater is toch wel heel bijzonder. Het beheer van het unieke gebied bleek een leerproces en heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld. Voordat mijn voorganger, Willem Klomp, met pensioen ging heb ik hem dan ook gevraagd om zijn dertig jaar ervaring als beheerder van het Zwanenwater op papier te zetten. Die ervaringen van vroeger hebben we hard nodig voor de toekomst’, aldus Menkveld.

Zwanenwater als grabbelton

Wie er om zich heen kijkt, kan zich nauwelijks voorstellen dat het Zwanenwater tot voor kort algemeen gebruiksgoed was. Tot Natuurmonumenten het gebied in 1972 kocht, was de jacht verpacht, en bij de woning van de jachtopzichter bevonden zich omvangrijke fazantenfokkerijen. Bij de ingang van het Zwanenwater stond een kleiduivenschietbaan die een forse loodvervuiling veroorzaakte (inmiddels is daarvan 4 hectare door de provincie gesaneerd). Ook was er een wedstrijdparcours voor de plaatselijke ponyclub, en verschillende sportclubs gebruikten het gebied intensief als trainingsfaciliteit. Rijkswaterstaat had 250 ha voor kustverdediging in erfpacht en had er een werk- en opslagterrein met een geasfalteerde toegangsweg. 's Zomers werd het gebied overspoeld door recreanten die zich weinig aantrokken van wandelpaden. Ten slotte was het Zwanenwater een illegale stortplaats voor bollenpulp, frituurvet en de inhoud van septic tanks.

Na aankoop wilde Natuurmonumenten de rust en de orde zo snel mogelijk herstellen. Strenge natuurridders rasterden het gebied af en legden de recreatie aan banden. Genieten van de natuur was voortaan een exclusief recht voor de langzamere liefhebber. Pony's en trimmers werden geweerd. Alles om de bodem weer vrij spel te geven en vitaliteit in het gebied terug te brengen. Te beginnen met het water, want als dat zijn natuurlijke gang kon gaan, zou het leven vanzelf volgen. De waterhuishouding in het Zwanenwater blijkt een alles bepalende randvoorwaarde.

Eric Menkveld legt uit: 'Voordat Natuurmonumenten eigenaar werd, was het Zwanenwater in handen van particulieren die niet toestonden dat er drinkwater werd gewonnen. Daardoor is de waterhuishouding vrijwel natuurlijk gebleven, dus met aanzienlijke peilschommelingen in de loop van het jaar.' Op - 2,50m NAP blijkt een kleilaag te liggen die voor water moeilijk doordringbaar is. Omdat het duingebied hoger ligt dan de omgeving, wordt de waterstand bepaald door het evenwicht tussen neerslag aan de ene kant en verdamping en afstroming naar de randen (zee en polder) aan de andere kant. Bovenop de kleilaag ligt een zoetwaterbel van regenwater. Onder de kleilaag zit zout water, maar dat speelt verder geen rol in het gebied zelf.

Bollen en bagger

Menkveld vertelt dat het grondwater aan de noord- en oostzijde afstroomt naar de lager gelegen polders. Het grondwaterniveau ligt daar 2,5 tot 3 meter lager. Om het wegstromen van het grondwater te beperken, is langs de grens met de oostelijke bollenpolder een plastic kwelscherm in de bodem aangebracht. Maar het probleem van het wegstromende grondwater is daarmee nog niet afdoende opgelost. Menkveld: 'De bollenteelt rond het Zwanenwater blijft een punt van zorg. Er is namelijk nog steeds een tendens tot schaalvergroting, egalisering en diepe drainage. Voor het Zwanenwater betekent dit verdroging en afname van interne, kalkrijke kwel. Het tijdelijke kwelscherm zou duurzamer worden als er aan de oostkant een bufferzone kwam met een hoog waterpeil. In de aangrenzende noordelijke polder werkt het al goed op die manier.' Door deze hydrologische beheersmaatregelen aan de

randen kan het water in het Zwanenwater zélf dus natuurlijk blijven fluctueren, en kan het gebied zijn natuurlijke seizoensvariatie behouden. En daardoor is het goed toeven in het Zwanenwater, juist ook voor de vele seizoensgebonden gevleugelde gasten.

Behalve met het grondwaterpeil tobt Natuurmonumenten ook met de kwaliteit van de twee duinmeren. Die is namelijk slecht. Menkveld: 'De meren zijn driehonderd jaar geleden afgesloten van de zee. Door de jaren heen heeft zich een laag organisch materiaal afgezet op de bodem dat is vermengd met zeer fijn zand uit de zeereep. Het troebele water is ongeschikt voor plantengroei. De meren hebben dan ook een lage natuurwaarde. We willen graag schoon en doorzichtig water in de duinmeren.' Menkveld droomt al van fonteinkruid, maar voor het zover is, moet er worden gebaggerd. Het baggerplan kent een aanloopfase van twintig jaar. Punt is: waar laat je 100.000 kubieke meter klasse 1 baggerspecie? Niet op het strand, dus moet er een depot komen en dat kost geld. Anderhalf miljoen euro om precies te zijn. Inmiddels is dat geld er en kan binnenkort met de werkzaamheden worden begonnen.

Noordboogplannen

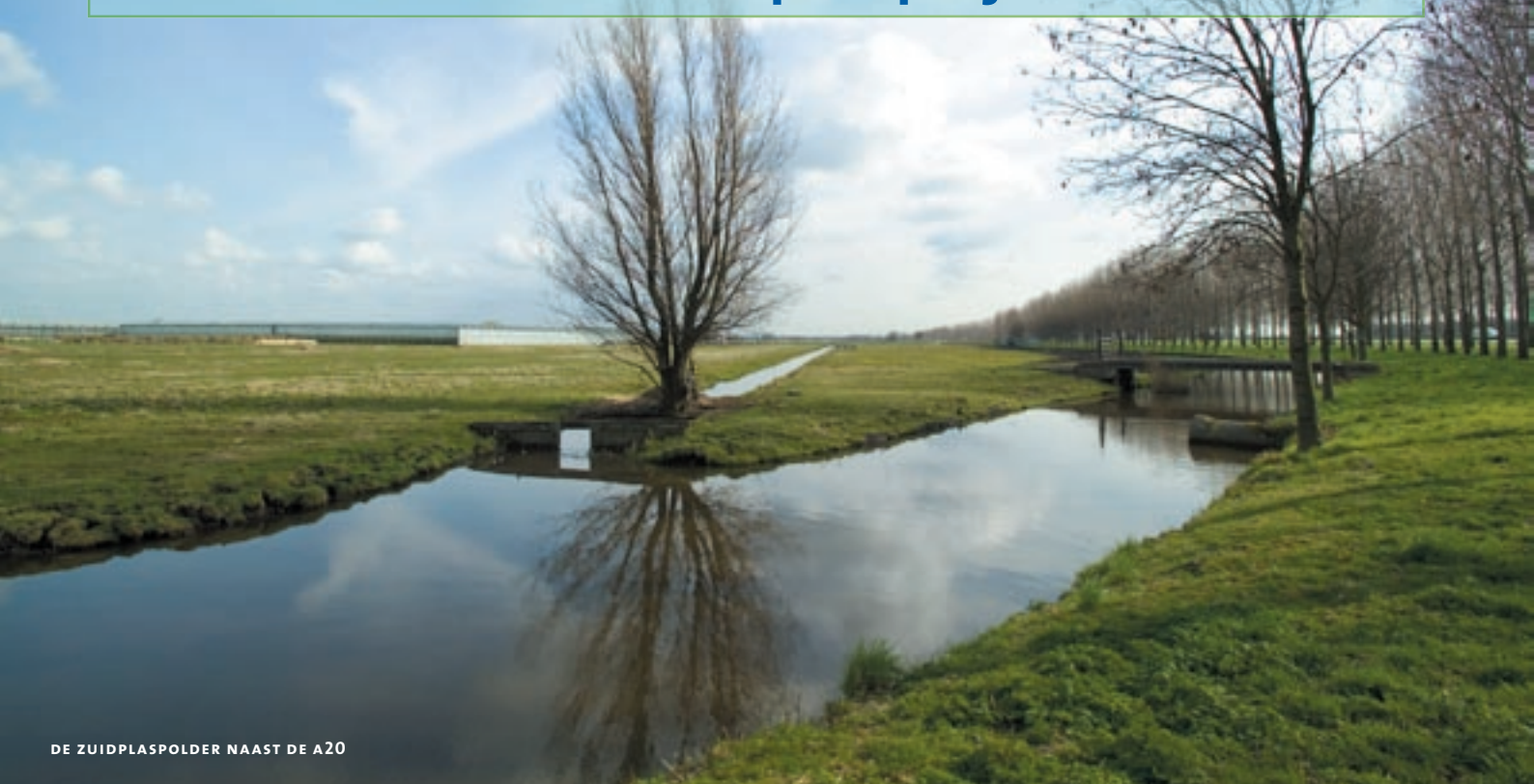
Het verhaal van het Zwanenwater is illustratief voor veel natuurgebieden. Natuurbeschermers gingen er vroeger vanuit dat het aankopen en beheren van op zichzelf staande natuurgebieden voldoende bescherming bood. Inmiddels weten ze beter. Vaak is de omgeving, zoals die van het Zwanenwater, zo sterk verarmd dat de beschermde natuur daar onder lijdt. De oplossing zit in de verbinding met andere natuurgebieden en in bufferzones voor hydrologie, natuur en recreatie.

Daarom pleit Natuurmonumenten er voor dat het Zwanenwater deel gaat uitmaken van een 6000 ha groot aaneengesloten gebied, waarin Noordzee, Waddenzee en IJsselmeergebied onderling verboden zijn. De plannen voor deze Noordboog liggen al ter goedkeuring bij de provincie. Menkveld: 'Als het Zwanenwater verbonden wordt met andere natuurgebieden kan het zich verder ontwikkelen. Door vergroting van het areaal is natuurlijke verjonging mogelijk en zal de soortenrijkdom toenemen. Denk aan de terugkeer van de otter, reeën en misschien zelfs de zeldzame noordse woelmuis.' Voor de lepelaars, die elk jaar uit Mauretanië overkomen om hier in Nederland te broeden, is de Noordboog al lang dagelijkse praktijk. Ze broeden dan wel in het Zwanenwater, maar ze foerageren in het Waddengebied. De vliegroute gaat blijkbaar al via de Noordboog. Nu de andere verbindingskanalen nog.'

IZ

MEER INFORMATIE: [Vereniging Natuurmonumenten](#),
Eric Menkveld, tel.(0222) 31 20 45, e.menkveld@natuurmonumenten.nl

Water sturend in het diepste putje van ons land

DE ZUIDPLASPOLDER NAAST DE A20

Woningbehoefte en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit zijn aanleiding voor de plannen voor de diepste polder van ons land, de Zuidplaspolder. Hoe kun je in deze droogmakerij nou toch gaan bouwen? Wordt hiermee een maatschappelijk probleem wel verstandig opgelost? Deze discussie, die al twee jaar woedt, is begonnen met de aanwijzing van een deel van de polder, Westergouwe, als uitbreidingslocatie. De plannen voor de Zuidplaspolder worden rond deze tijd definitief vastgesteld. Over een jaar of twee start de bouw van Westergouwe, vanaf 2010 volgt de rest van de polder.

ACHTERGROND

In de zuidvleugel van de Randstad is steeds meer vraag naar ruimte voor wonen, bedrijventerreinen en glastuinbouw. De behoefte aan woningen komt voort uit de bevolkingsgroei, maar ook uit de wens om ruimer te wonen. De benodigde ruimte is maar gedeeltelijk te vinden binnen het bestaande stedelijk gebied. 'In de Nota ruimte is daarom de Zuidplaspolder, het gebied tussen Rotterdam, Zoetermeer en Gouda, als grootschalige verstedelijkingslocatie aangewezen', vertelt Linda Frinking, senior beleidsmedewerker van de provincie Zuid-Holland.

Het veelbesproken Westergouwe, dat in het oostelijke puntje van de polder ligt, is een op zichzelf staand project. Volgens Hilde Westera, beleidsadviseur van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, vroeg ook het waterschap zich af waarom de gemeente Gouda juist hier, op deze lage plek met bovendien een dik (rest)veenpakket, een woonwijk wilde gaan bouwen. 'Nu het besluit eenmaal is genomen, werken wij er natuurlijk aan mee om het water in goede

banen te leiden, zodat het een veilige en prettige woonwijk wordt. En in de planvorming voor de rest van de Zuidplaspolder heeft de waterhuishouding zeker een bepalende rol gespeeld.'

Lagenbenadering uitgangspunt

Water is van oudsher bepalend geweest voor de leefbaarheid in de Zuidplaspolder. Al aan het eind van de dertiende eeuw bleek het nodig een afwateringssysteem te maken voor het veenmoeras in deze contreien. Nadat door de turfwinning eerst grote plassen waren ontstaan, die een bedreiging vormden voor de omliggende dorpen en steden, ging men in de 19e eeuw over tot droogmaking van de Zuidplaspolder.

Frinking geeft een grove schets van de meer recente ontwikkelingen. 'Elk jaar groeit het "verharde" oppervlak met zo'n 90 hectare. De ongestructureerde ontwikkelingen waren voor de minister van VROM aanleiding om de grens van het Groene Hart te verleggen. Dat maakte de weg vrij voor de integrale planvorming. Bij de ontwikke-

ling van een visie op de inrichting van het gebied werd uitgegaan van de lagenbenadering. Bodem en water vormen daarbij als "ondergrond" de basis voor infrastructuur en bebouwing.'

Westera vertelt dat de bodem in het middengebied erg heterogeen van samenstelling is. 'Hier zien we afwisselend veen, kateklei en met grof materiaal gevulde stroomgeulen. Ook is sprake van een vrij grote kwelstroom. Deze eigenschappen, en vooral het fosfaathoudende pyriet in de bodem, hebben bijgedragen aan het ontstaan van waardevolle aquatische natuur. Om die reden is het middengebied nu aangewezen als waterparel, met aan de noordkant ruimte voor verstedelijking. In het noorden bestaat de bodem voornamelijk uit klei. In het zompige zuidwestelijke deel van de polder, zo'n 6 meter beneden Normaal Amsterdams Peil, vind je nog dikke restveenpakketten. Vanwege de sterke kweldruk en de bodeminstabiliteit is in de plannen voorzien dat hier vooral natuur de ruimte krijgt.'

Drieëntwintig partijen

De Driehoek Rotterdam/Zoetermeer/Gouda-Zuidplaspolder is een groot plangebied en er zijn veel partijen in het spel, 23 welgeteld. Uiteindelijk heeft een stuurgroep met daarin de vijf Zuidplaspoldergemeenten, de provincie, het waterschap en de gemeente Rotterdam de rijksopgave om in dit gebied te gaan bouwen uitgewerkt, in goed overleg met de omgeving.

Frinking geeft aan dat de nodige flexibiliteit in het plan is ingebouwd. 'Als eerste stap zullen er 15.000 woningen worden gebouwd. Een tweede stap, gericht op nog meer woningen, is afhankelijk van de woningmarkt. Zo nodig is daar na 2020 ruimte voor. In en om de Zuidplaspolder ligt een aantal groengebieden met natuur en recreatievoorzieningen. Ten noorden van de Zuidplaspolder ligt het Bentwoud, en aan de westzijde de Eendragtspolder, die niet alleen voor recreatie wordt ingericht, maar ook als piekberging voor vier miljoen kubieke meter boezemwater, zodat de Rotte kan worden ontlast. Door de oorspronkelijke gridstructuur te handhaven in de infrastructuur en watergangen, blijft de indentiteit van de Zuidplaspolder bewaard.'

Ook Westera is tevreden over het streekplan. 'Het water zit er goed in', constateert zij. 'Het wateradvies van het waterschap om bij voorkeur in het noordelijk deel te bouwen, is opgevolgd. Ook de vervanging van het glas bij Nieuwerkerk door woningbouw kan bijdragen aan de veerkracht van het watersysteem.' Het waterschap heeft ook alle vertrouwen in de veiligheid. De kans op doorbraak van een waterkering langs de Zuidplaspolder is relatief gering. De dijken langs de Hollandsche IJssel en ook de boezemkaden zijn ingedeeld in de hoogste categorie veiligheidseisen. Bij een onverhoopte doorbraak zijn de gevolgen echter groot. Binnen zes uur staat het zuidelijk deel anderhalve meter onder water. Ten noorden van de A20 zijn de gevolgen relatief beperkt. Met veel natuur in het zuiden en verstedelijking in het noordelijk deel, vindt het waterschap de inrichting ook vanuit het oogpunt van veiligheid voldoende verantwoord.

Veilig genoeg?

In Westergouwe is die veiligheid minder vanzelfsprekend, omdat deze woonwijk aan de zuidkant van de A20 ligt, relatief dicht bij de dijk van de Hollandsche IJssel. Westera: 'Samen met de provincie en de gemeente Gouda hebben we ons gebogen over de waterparagraaf in het bestemmingsplan. Rekening houdend met een doorbraak en de kracht en snelheid van het water bij een overstroming, wordt er extra aandacht geschonken aan de fundering van de woningen bij de Hollandsche IJssel. Het afvoerend vermogen van de sloten rond de wijk moet voldoende groot zijn om eventueel overstromingswater af te leiden. In de plannen blijven de vloeren van de woningen in ieder geval droog. Daarmee is het er veiliger dan in vele andere woonwijken in deze omgeving. Het innovatieve van het project zit in de wijze van omgaan met het water. In het stedenbouwkundig ontwerp komt de begane grond van de huizen boven het potentiële overstromingspeil.' Het waterschap heeft inmiddels, op enkele details na, ingestemd met de waterparagraaf van het bestemmingsplan. De provincie zal het nog toetsen aan de eisen die het rijk aan het project heeft gesteld. Het rijk zelf is overigens duidelijk over wie verantwoordelijk is wanneer het ondanks alle voorzorgsmaatregelen toch ooit mis mocht gaan. Dan ligt het risico geheel bij de initiatiefnemers en zal het rijk financieel niet bijspringen. Minister Dekker van VROM zag ondanks de kritiek op het plan geen reden om Gouda ervan te weerhouden hier zo'n 4.000 woningen te bouwen. Wie ervoor kiest om in een laaggelegen polder te gaan wonen, moet de risico's daarvan accepteren. 'Als je het niet vertrouwt, dan moet je daar niets kopen', zei de minister onlangs in een interview met de Staatscourant.

KP

MEER INFORMATIE:

Provincie Zuid-Holland, Linda Frinking,

tel. (070) 441 6388, lj.frinking@pzh.nl

Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard,

Hilde Westera, tel. (010) 453 7303, h.westera@hnsk.nl

DE KASSEN ZIJN GEDOEMD HIER TE VERDWIJNEN

Lente in het rivierengebied

De lente komt met de roep van de koekoek. Een geluid dat ver weg begint, ergens in het elzenbosje bij Van Balens land. Eerst aarzelend, dan winnend in kracht om ten slotte, als geldt het de aankondiging van een heraut, weg te snellen in het verschiet. Toen ik meer dan dertig lentes geleden hier in het rivierengebied kwam wonen, kondigde de koekoek zich steevast aan op de dertigste april. Daarom en daarom alleen hield ik van die dag. Na tien, vijftien jaar werd dat tijdstip steeds vroeger. Het werd 26 april, 24 april, 22 april. En dit jaar, als ultieme indicatie van schuivende klimaatzones, was het geluid er al op de zeventiende april. En ik beefde van sensatie over de roep die, in dit bestaan, nooit eerder zo vroeg had geklonken.

Een paar weken eerder was er nog een andere sensatie geweest. Na zeven jaar van afwezigheid had ik weer de roerdomp ontmoet. Peer van de Oven, die in een boerderij woont aan de rivier waar vroeger de oude steenfabriek stond, zag hem het eerst. De volgende dag, toen de zondagochtend nog stil was, ging ik geruisloos door de geknotte griend waar donkere grillige stoven hun gemutileerde armen wanhopig ten hemel hieven. Ik liep langs de zwarte elzen, restanten van een vroeger oobos waar afgelopen winter een verdwaalde bosuil langzaam verkommerde als gevolg van evenwichtsstoornis of eenzijdige verlamming. Bij elke poging zich te verheffen, knakte het dier naar rechts en tolde hopeloos rond in een woedend gevecht met de zwaartekracht.

Daarna ging ik over de sloot die bedekt is met kroos en geurt naar mint en modder en verrotting. Door het weiland, waar jonge argwanende stieren me bewegingloos bekeken, tot ik de rietkraag bereikte die de kleiut in de uiterwaarden omzoomt. De laatste meters langzaam, bijna sluipend om de geheime wereld van het dier niet te verstoren. Een roerdomp leeft teruggetrokken, verstopt tussen het riet waar hij bij gevaar zich opricht, zich uitstrekt en verstart in paalhou-

ding - één met de rietstengels rondom. Toen Piet de Duif, die paling stroopte in de polder, nog leefde vertelde hij eens de lus van het touw van zijn boot om een paal te hebben geworpen, die later de nek van een roerdomp bleek te zijn. Ooit legde ik achter in mijn griend een akker om toen ik plotseling sterk het gevoel kreeg begluurd te worden. Ik keek links, ik keek rechts, maar ontdekte niemand. Het gevoel bleef. Ineens steeg op minder dan een meter bij mij vandaan uit het riet van de sloot een roerdomp omhoog. Minzaam en statig, een beetje spottend ook over mijn naïviteit.

En nu, jaren later, bij de kleiut in de uiterwaarden speur ik het riet af. Maar ik heb me opnieuw verraden. Vier meter voor me uit gaat traag en kalm een vogel omhoog die lijkt op een reiger maar groter is en bruin van kleur. Met zwarte vlekken en een zwarte kruin. En die vlucht, het lijkt wel een uil. En in de nachten die volgen hoor ik ineens weer vanuit de uiterwaarden dat wonderlijke doffe geluid dat het midden houdt tussen een misthoorn en het loeien van een tochtige koe. Ik weet het nu heel zeker, de roerdomp is terug.

En dan komt de eerste lentedag. Ik volg de vloedlijn van de rivier die zich langzaam terugtrekt in het zomerbed. In het zand liggen vuistdikke, geknakte palingen die het slachtoffer werden van de schroeven van duwboten die alsmaar groter worden en meer bakken voor zich uitduwen. Twee mannen in een aluminium boot porren met stroomstokken in het basalt van de strekdam en halen handenvol glasaaltjes omhoog die in een bun worden gestopt, bestemd voor kwekerijen in een ver land.

Vanuit het westen nadert een groot, onheilspellend geluid. Even later begint een invasie van honderden motoren voor het in recordtempo afleggen van de sterke dijken route van de ANWB. Op de tweewielers zitten wezens met insectenkoppen van een vreemd, gevaarlijk ras.

Op het veerpad laadt een Honda-jeep een jet-ski uit. De buurman links heeft z'n twaalf PK sterke Stiga uit de garage gehaald, een gehoorbeschermer opgezet en trekt sporen in z'n gestreken gazon.

Rechts heeft een andere buurman een four-wheeldrivevoertuig aangeschaft waarmee cowboys in Arizona vee bijeen drijven en hij loodrecht de dijk op kan gaan. En in de verte roept de koekoek die door niemand wordt gehoord.

Rudie van Meurs
www.polderpers.nl

SCHILDERIJ: HANNEKE ACKER